

**“Is dan alleen de rede gedoopt,
zijn de hartstochten heidenen?”**

Dit is het motto van Kierkegaards opvallendste filosofische boek Enten-Eller, een titel uit het Deens vertaald als OF/OF door Jan Marquart Scholtz. Kierkegaard vond deze enigszins wanhopige verzuchting annex vraag bij de Engelse dichter en toneelschrijver Edward Young (1683-1765) in diens boek “The Complaint or Night Thoughts on Life, Death and Immortality”, waaraan Young van 1742 tot 1748 werkte. Zo luidde de verzuchting in het oorspronkelijke Engels: “Are passions then the pagans of the soul? Reason alone baptized?”

**“Ach, de begeerte is zo welsprekend,
en de goede voornemens zijn altijd bij de hand.”**

Een tweede motto uit het voorwoord tot Enten-Eller van de Deense filosoof Søren Kierkegaard in de vertaling van Jan Marquart Scholtz, verschenen bij Boom Amsterdam in 2000 onder de titel OF/OF, blz 11. Enten-Eller verscheen oorspronkelijk in Kopenhagen op maandag 20 februari 1843. Het was de doorbraak van Kierkegaard als schrijver.

Op Rolducsche vijvers bleven jongens schaatsen; In Herzogenrath wapperden de vlaggen alweer.

Aanbeland zijn we in de tweede decade van de vijf, die de kronieken in de Rolducsche jaarboeken duren.

In die jaren dertig komt de boze wereld opzetten richting het idyllische boshotel, waarin zoveel jongens uit die tijd hun vorming mochten krijgen, simpel man worden vanuit hun kindertijd. Langzaam wordt Rolduc bedreigd door een steeds bozer schreeuwende ‘*Umwelt*’ die denkt met staal, kruid en kanonnenvlees haar uiterst smerige gedachten aan zoveel mogelijk anderen te kunnen opleggen.

Een verongelijkte orgie begint te razen en vanuit de ramen van de torens langs de grote cour houden leraren in de gaten hoeveel vlaggen er op het oude slot van Herzogenrath wapperen en welke. De marsmuziek en Rijnlandliederen zijn niet te missen: de oostenwind voert ze aan met golven.

Aan de ene kant de aanbidding van het geweld, de haat, de razende bloeddorst, en daartegenover de vurige vroomheid, de intense drang tot beschermen van jong leven. Alsof oorlog een geweldig feest is en enorm plezier verschaft, waarvan esthetisch genoten kan worden met volle teugen.

Aan de andere kant de gierende angst in knoopjestoog, zwart of hel-paars, aangestuurd door het dwingende gebod tot bescherming van jong leven. Een ethiek van formaat, nooit te verwaarlozen.

En daarom heb ik voor de twee motto's gekozen boven dit artikel. Ze slaan natuurlijk op de ontwikkeling van de Deense filosoof, die ze mij schonk. Van jongemannenpret (aesthetica) tot rijpe ernst en zelf opgelegde of vanuit ergens ingelezen geboden (ethica). Maar ze slaan ook op de gang door een woeste tijd van een verborgen boshotel uit mijn eigen, veel latere jeugd.

1931-32

De bisschoppenwissel

In schooljarenmodus is 1931/1932 het eerste jaar van de jaren dertig, omdat 1930 gekoppeld is aan 1929. Het schooljaar dat najaar 1931 begint omvat al alle elementen van wat er later in terugkijk voor ons ligt.

1931/32 is een voorspellend jaar, alleen al door de bisschopswissel. In de allereerste week van januari 1932, op 4 januari 1932, wordt bekend dat de oude bisschop mgr. Laurent Schrijnen zeer ernstig ziek is. Op 9 februari is er het bericht dat dr. Guillaume Lemmens tot coadjutor is benoemd, hulpbisschop dus en professor moraaltheologie aan het Groot Seminarie en oud-leerling van Rolduc. “Eindelijk”, schrijft de chroniqueur. En dan gaat het snel: op zaterdag 12 maart worden maar liefst 31 oud-Rolduciens in Roermond priester gewijd. Een ongelooflijke aanwas van gewijd personeel voor elke bisschop. Op zaterdag 26 maart, Paaszaterdag, mogen alle leerlingen op vakantie, maar niet nadat van drie tot zeker vijf uur in de kerk hebben doorgebracht bij een vervroegde Paaswake met hoogmis. In allelujastemming vertrekt iedereen, maar om negen uur in de avond wordt het overlijden van bisschop mgr. L. Schrijnen gemeld en Rolduc wordt in ‘diepen rouw’ gedompeld.

De bisschopswijding van Schrijnens beoogde opvolger op de Roermondse zetel, heeft dan precies een week eerder al plaatsgevonden in de Roermondse kathedraal, op zaterdag 19 maart (St. Joep) met als vrome aantekening in de kroniek: “Heel Rolduc bidt Z(ijne) H(oogwaardige) Excellentie een rijken stroom van hemelsch licht en kracht toe.” En zo is er een nieuwe man aan het roer, die in zijn eerste jaar al meteen 31 nieuwe priesters kan bijschrijven.

Deze wisseling is voor Rolduc een zeer belangrijk historisch feit, zoals we later zullen zien. Voorlopig treedt de bouwtechnische en ook esthetische verfraaiing van de stokoude abdij sterk op de voorgrond. Er is geld genoeg voor het opknappen van de grote slaapzaal III, voor een nieuwe tennisbaan, voor de verwijdering van de oude gasverlichting uit de kerk, voor het aanbrengen van een nieuwe klokkenstoel in de toren van de kerk en verdere restauratie. Na maanden stilte mogen de klokken weer beieren. Maar ook aan de slachtoffers van de diepe economische crisis wordt gedacht. Het filosofenblijspel “Silver Jim” op de avond van woensdag 25 november 1931 opgevoerd als onderdeel van de feestdag van Sint Katrien (sorry: St. Catharine) wordt twee dagen later nog eens gebracht in Kerkrade en de opbrengst, de recette, komt ten goede aan de armenkas.

Ondanks de barre tijden blijft er tijd en ruimte voor pret, ijspret wel te verstaan. De esthetica van het schoonrijden wordt overeind gehouden. Al op zaterdag 12 september klaagt de kroniek dat de temperatuur in de gebouwen “nu reeds alles behalve aangenaam” is, maar het duurt nog tot woensdag 10 februari in het nieuwe jaar voordat we mogen lezen: “Onverwacht treedt weer een hevige koude in;

sommigen denken reeds aan ijsvermaak”. Let op dat woordje “weer”! het hevig koude weer dat zich eerder voordeed, werd niet gemeld. ’s Anderendaags is het al zover: op de ‘grootte’ vijver ligt een flinke laag ijs en dus probeert men de ijsport. Een van de leerlingen zakt echter door het ijs, komt er met een ijskoud nat pak vanaf en dan wordt het schaatsen natuurlijk afgeblazen. Op 19 februari lukt het dan wel : “De vorst houdt aan en al is het in beperkten getale men geniet hier weer van het ijs. Op 29 februari, jawel een schrikkeldag , zakt de temperatuur zelfs tot min negen. Of het tot vorstverlet komt bij de restauratie van de kerktoren (“dreigt onderbroken te moeten worden” ja, ja, Duitsland is direct naast de deur en de infinitiefstapelung ook. Voeg een extra ‘e’ toe aan het woord ‘onderbroken’ in de voorlaatste syllabe en je krijgt verwarrende onzin) . Vorstverlet: ik denk het niet, maar kan het niet zeker weten.

En dan die vermelding op zaterdag 30 april: Heden verjaart Prinses Juliana; *(ze werd in 1932 23 jaar)* ook dit nationale feit wordt herdacht door het rooken van een sigaar na tafel.” Dit is een van de zeldzame plaatsen in al die kroniekjaren waarop het beest bij zijn naam genoemd wordt. Bij jubilea, bij hoog bezoek van minstens ministers of monseigneurs of enkele keren per jaar vanwege de perfecten en leraren wordt er - zo staat er dan - “een gunst gevraagd voor de leerlingen”. Mijn donkerbruin vermoeden is dat het altijd om sigaren draait. Daarbij is het mij nog steeds een raadsel: gaat het enkel om de permissie om op een bepaald tijdstip een sigaar te roken, al dan niet in gezelschap?

Of wordt die sigaar (*siejaar*, zeggen ze nog steeds in *Kirchrao*) van hoogerhand verstrekt als een weggevertje, een aardigheidje, een klopje op de schouder of aangeboden door de feesteling, de hoge bezoeker. Als je nagaat hoe vaak er sprake is van een dergelijke aangevraagde gunst door de jaren heen en met hoeveel kennelijk genoeg dat telkens wordt opgeschreven, dan moet er voor kapitalen zijn verdampt in dat eerbiedwaardige, historische boshotel. Gemiddeld 400 leerlingen per jaar, van wie het derde studiejaar en hoger rookgerechtigd is, plus de kuusjerie (excuseer: de heren filosofen). En laat eens ruim de helft van de jeugd sigaren ook 'lekker' en 'weelde' gevonden hebben, dan is de omvang van deze dampende economie toch niet te verwaarlozen. Ik denk dan ook dat het telkens om een sigaar uit eigen doos ging. Ik hoor graag van oud-provisoren dat dat niet zo was...

1932-33

Bisschop Lemmens komt dichterbij

Eind mei 1932 brengt de nieuwe bisschop Lemmens zijn allereerste pontificale bezoek aan Rolduc. De schrijver van de kroniek is er

helemaal stuk van: “uren van grooter enthousiasme werden hier maar hoogst zelden doorgebracht; het was een kennismaking ‘die de aangenaamste herinneringen achterlaat’. De bisschop blijft over en hij leest als “hooge kerkvorst” eerst een vroege mis, dan assisteert hij bij de plechtige hoogmis en bij een lof en daarna dient hij het H. Vormsel toe aan drie leerlingen. Vervolgens nog een spontane hulding op de speelplaats voor Zijne Hoogwaardige Excellentie en tenslotte een feestelijk maal 's avonds met leeraren en leerlingen en “een nooit te vergeten toespraak van den hoogvereerden gast”. En dat allemaal op twee gewone wekdagen, woensdag en donderdag 25 en 26 mei.

En de vrijdag daarna is er een uitstapje naar het Sacramentsfeest in Meerssen met een picknick en een Geuldalwandeling naar Valkenburg bij wijze van extra gunst van de bisschop: eindelijk eens geen sigaar. In deze drie dagen heeft bisschop Lemmens het fundament gestort voor zijn lange en warme betrekkingen met Rolduc.

Dat blijkt al gelijk in de zomermannen van 1932. De bisschop stuurt vijf jonge priesters naar Rolduc . Twee direct terwijl de drie anderen gaan studeren in Rome, Leiden en Nijmegen.

De chroniqueur telt daarbij nog eens 40 “vreemde” arbeiders want de lijst van herstelwerkzaamheden van mijnschade aan slaapzalen en gescheurde muren is weer lang. En dan nog eens 117 nieuwe leerlingen. Er zijn gewoon te weinig chambretten. Geen schade is er van een aardbeving in de nacht van 20 op 21 november. Over de schaal van Richter wordt niets gemeld. Kan ook niet want die schaal dateert pas van 1935.

Rond zondag 11 december maakt de winter een valse start. Een paar dagen vinnige koude levert een gedeeltelijk dichtgevroren onderste vijver op. De grote bovenste vijver wil maar niet hard worden door een telkens opstekende woeste wind. De volgende dag slaat het weer om. Het zachte weer duurt tot in de kerstvakantie. Laat die schaatsen maar in het vet!! Niks hoor: een maand later zet de echte kou in: zaterdag 14 januari 1933. “vanzelf komen bij velen de verlangens...” Het lijkt een prachtige dichtregel vol stafrijm tot je de laatste woorden ziet: “naar het ijsvermaak”. De volgende vermelding in de kroniek citeer ik volledig.

“16 Januari 1933. Onze Bisschop te Rolduc en wel om zijn groote zorg en belangstelling te toonen voor onze studenten, die eerlang naar het groot Seminarie zullen gaan om priester te worden; een korte, maar hartelijke begroeting had plaats in de groote speelzaal; Z. H. Excellentie verklaarde verheugd te zijn, andermaal in

Rolduc te vertoeven en spoorde de jongens aan, het mooie na te streven, dat Hij van de Katholieke jeugd verwacht. Een extra vrije namiddag werd toegestaan; den volgenden morgen droeg Mgr. de H. Mis op voor de leerlingen, deelde de H. Communie uit, en vertrok na zwaren, hoogst gewichtigen arbeid in den namiddag naar Roermond. “

De laatste visite van bisschop Lemmens aan Rolduc dateert van eind mei 1932, een kleine acht maanden geleden gerekend van medio januari 1933. Geen wonder dat ZHE verheugd is andermaal in Rolduc te vertoeven. Het klinkt alsof hij pas geweest is en nu alweer voor de deur staat. Is dit een klein beetje spottend van de hand van Leo Linssen, leraar Nederlands, die in deze jaren nog de pen voerde in de kroniek? En dan dat laatste deel van die laatste zin: “en vertrok na zwaren, hoogst gewichtigen arbeid in den namiddag naar Roermond.” Een argelozen lezer zou hierbij toch denken: wat zou dat toch voor arbeid van ZHE geweest zijn? Zwaar en gewichtig? Het is bijna een pleonasme. Ook spot? Ik waag het te betwijfelen en denk dat we met de RRL-variant van de Nederlandsche taal uit vervlogen tijden te maken hebben op grond van één hoofdletter. Er staat ‘Hij’ in de zin over de aansporing van de bisschop enkele regels hoger. ‘Hij’ is niet de bisschop, maar God zelf en dat is bloedserieus bedoeld. RRL is natuurlijk het Rijke Roomsche Leven. Natuurlijk is er van spot geen sprake. Het hele jaarboek 1932 is een echt Lemmensnummer. Eerst met een hartelijk welkom

aan de nieuwe bisschop, dan een gedicht op de wapenspreuk van de nieuwe opperherder “Stella Duce” (met een ster (De Sterre der Zee) als gids) en vervolgens twee juichende verslagen van de episcopale bezoeken aan Rolduc en de rijtoer in een open landauer door Kerkrade. Vanaf dit jaar komt mgr. Lemmens elke januari apart op bezoek op Rolduc om een groep oudere priesterstudenten toe te spreken en een mis met hen te vieren. Met heel empathieke toespraken en gesprekken probeert hij zijn toekomstige priesters te motiveren vooral door te gaan. Op een recente reünie van het Vierde Rolduc hoorde ik een leerling diep uit de jaren vijftig hoe dat toeling, bijvoorbeeld in een filosofenklaslokaal. Hij vertelt dat de jongens heel persoonlijk werden aangesproken op hun priesteridealen en soms nam vader bisschop een van de leerlingen een beetje op schoot of riep iemand naar voren om vlakbij hem te komen staan. Guillaume Lemmens was in de allerbeste en eerlijkste zin van de uitdrukking dol op zijn toekomstige geestelijken. Ik was geroerd door deze schildering.

Nu verder: quia tempus fugit et scriptor. Snel achter de secondewijzer aan. Want er komt weer ijs aan.

Op zaterdag 21 januari heeft het “al eenige dagen flink gevoren en omdat de “heeren filosofen” op zaterdagmorgen vrij van onderwijs zijn, mogen zij als eerste de ijzers onderbinden. En als ’s middags ‘de cour’

opdraaft met de ijzers om de nek, is al het ijs al volledig kapotgereden door de wijsgeren: vol scheuren en grootendeels verzwakt. “Voor troost rooken zij een sigaar”, staat er dan potsierlijk. Maar de schaatsfreaks blijven niet bij de pakken neerzitten. Het water onder het filosofisch kapot gereden ijs van de bovenste vijver wordt via de keukenvijver en de eilandvijver naar de vierde, onderste vijver van de cascade gesluisd om daar voor en prachtig glad bevroren oppervlak te zorgen, wanneer de kou blijft aanhouden. Inderdaad: het blijft behoorlijk bakken en door deze slimme truc zijn al na drie dagen de twee laagstgelegen vijvers keurig glad dichtgevroren en gaat de ijspret gewoon door. Maar dan! “Het is geducht koud”- een echte Linszen-uitdrukking. De centrale verwarming kan het niet meer aan, hoewel alle ketels “grootte massa’s kolen verslinden”. En met de kou slaat ook de griep toe. Het is gelukkig maar een licht griepje, maar er blijven zoveel leerlingen en ook “heeren” te bedde dat het lesrooster begint te kraken. Gaat het niet om ingebeeelde griep? Dat vermoeden sommigen, zegt de kroniek fijntjes. Maar op 29 januari komt het verlossend bericht: er liggen nog maar 70 grieplijders te bed en buiten zwieren de gezonden over het ijs. Vanwege lesuitval? Dat moet haast wel. Op 31 januari is de piek duidelijk gepasseerd: meer schaatsers dan griepers, al mag er uit voorzichtigheid een uur langer geslapen worden. Eind februari meldt de kroniek een nieuwe vorstperiode, maar er is intussen zoveel sneeuw gevallen dat schaatsen niet leuk meer is.

De griepcrisis is voorbij, maar een nieuw onheil dient zich aan: Op zondag 5 maart wordt bekend gemaakt dat Hitlers Nationaal Socialisten de verkiezingen gewonnen hebben. Wat noteert de kroniek? De juichkreten over de verkiezingsoverwinning dringen reeds tot hier door. De lokale krant die het politieke midden “terecht” ondersteunde, mag een paar dagen niet verschijnen. De grenspolitie is streng voor buitenlanders die de grens overschrijden en op woensdag 8 maart wappert voor het eerst de haken-kruisvlag op de burcht van Herzogenrath (het Bokkenrijderskasteeltje) naast die van het oude keizerrijk (zwart-wit-rood). Ondanks alle brisante, politieke ontwikkelingen in Duitsland gaan leerlingen van Rolduc doodgemoedereerd wandelen. ’s-Middags op dinsdag 21 maart in Herzogenrath. Ze lopen door een complete vlaggenzee. De conclusie van de kroniekschrijver: “Het oude stadje schijnt ook grootendeels Hitleriaansch geworden te zijn.”

Op 1 mei is de Paasvakantie voorbij: de jongens zijn er weer en het is een prachtige zomerdag. Het carré staat vol bloemen; de kastanjabomen langs de grote cour staan al vol in het blad en het Mariabeeld in de kerk is in de bloemetjes gezet. Een innig mooie Meidag, zegt de kroniekschrijver, maar in aangrenzend Herzogenrath viert men “den Nationalen dag van den arbeid” met kermis, vrolijke muziek op straat en vlaggewapper. Even wijkt de dreiging in de kroniek, met al dat innig mooie weer in mei en de gezellige Duitse feesten, ook met kerkelijke

plechtigheden. Maar dan gaat het vele dagen regenen en wordt zelfs de jaarlijkse pelgrimage naar Schaesberg een beetje nat. Het directeursfeest is koud en guur en regenachtig op 12 juni. Maar 12 dagen later branden in Herzogenrath de vreugdvuren alweer aan de vooravond van het Sonnenwendefest. ; “de Duitsnationalen hebben blijkbaar voorliefde voor heidensche feesten en voor het Katholieke Centrum worden de toestanden meer en meer dreigend” sombert de kroniekschrijver, tenslotte.

1933-34

Siberisch koud

Gedenkwaardig is het schooljaar 1933-1934 vooral door de strenge winter als centrale periode tussen september 1933 en juli 1934.

Duidelijk wordt hoe kwetsbaar zo'n stokoude abdij eigenlijk is. Ze is weliswaar verbouwd tot en verkleed als 'romantisch' boshotel voor studerende en biddende en 'kuitende' jongens, maar toch. Al half september 1933 meldt de kroniek, dat er weer tekort aan drinkwater dreigt. Sinds het begin van de twaalfde eeuw hebben bronnen in het diepste deel van het dal, waarvan de zuidhelling begroeid is met het weelderige bosquet, het klooster van zeer goed drinkwater voorzien. De bronnen hebben er ook voor gezorgd dat de vijvers met behulp van pompen steeds gevuld bleven. Maar het bronwater komt niet meer aan de oppervlakte en zakt steeds dieper weg door de steenkolenmijnbouw diep in de bodem. Die bronnen bevonden zich steeds in de bosquethelling boven de laagstgelegen vijvertjes, twee achter elkaar in dat deel van het hellingbos, dat bekend stond in mijn tijd als de Rimboe. Er wordt gegraven in de helling om de bronnen beter te bereiken en zo meer drinkwater te kunnen later uittreden. Het lukt weer, net als in november 1922, en de bewoners van Rolduc drinken weer bronwater.

In Herzogenrath zal in die tijd meer bier gedronken zijn, een prima alternatief, ook bekend uit talloze middeleeuwse kloosters, mits het blonde vocht zeer laagalcoholisch is. In het Duitse buurstadje worden in oktober nog niet de Oktoberfeste gevierd, maar wel de oogstfeesten op 1 oktober en de dag erna de 86ste en laatste verjaardag van de Duitse president Paul von Hindenburg. Hij benoemde in januari 1933 onder zware druk van conservatieve adviseurs Adolf Hitler tot rijkskanselier. Von Hindenburg komt op 2 augustus 1934 te overlijden en dan is de weg vrij voor Herr Hitler om president van Duitsland te worden en daarmee het hoogste ambt te bereiken met alle gevolgen vandien. Aan het begin van deze oktobermaand ziet de Rolducse kroniekschrijver enkel vlaggen wapperen van de openbare gebouwen in Herzogenrath en op 15 oktober opnieuw, want dan staat het feest van den Arbeid op de nationalistische kalender.

Op woensdag 16 november valt alle elektrische stroom uit in Rolduc. Een vol uur Egyptische duisternis is het gevolg en wat een geluk dat de gasleidingen nog lang niet overal zijn weggehaald. Vanaf de eerste dag van december neemt Koning Winter het heft serieus in handen. “Echt koud geworden”, “een bijna Siberische koude”, dat zijn de kwalificaties die in de kroniek aangetroffen worden, maar schaatsen? Ho maar. “jammer dat de sterke wind de vorming van een flinke ijskorst op den grooten vijver tegenwerkt” En toch is het ook normaal om te zeggen, dat

het “hard” waait. Maar een harde wind is toch duidelijk iets heel anders dan een sterke wind. Ja toch: een sterke wind voel je, maar een harde wind kun je horen en ook ruiken. Dit geheel ter zijde, natuurlijk.

Medio december: min twaalf als nachttemperatuur. “Het ijsvermaak is in aantocht”, juicht de kroniek op papier. Zeker in Friesland, want daar hebben ze geen last van windwakken en zo. In Leeuwarden gaat de vijftiende Elfstedentocht in alle vroegte van start op vrijdag 15 december: prima ijs, windstil, en bar koud. Dat is wat de Friezen willen. Er zijn twee winnaars: Abe de Vries en Sipke Castelein in negen uur en vijf minuten. En hoe zit het met de Rolducse Friezen? De leerlingen uit het hoge noorden hebben natuurlijk nog geen transistor om nog maar te zwijgen van televisie, natuurlijk. Zouden er geen reportages op een sportzender zijn uitgezonden en op een Heerenkamer beluisterd? Rolduc staart alleen naar zijn eigen vijvers... Die echte, nationale gekte, dat duurt nog heel lang...

De strenge vorst niet, hoewel er in de aanloop naar de composities (de proefwerken, weet je nog) van het eerste trimester nog tot 17 december op twee vijvers meer geschaatst wordt dan geblokt binnen in de studiezaal. Maar het weer komt de aankomende wetenschap te hulp. Op 19 december is het te zacht geworden en het ijs helemaal. Thuis op kerstvakantie kon toch nog op veel plekken geschaatst worden. Op de Rolducse vijvers ook

nog even, maar op 10 januari valt de dooi echt in en voorspelt de kroniek, dat het mooi is geweest voor dit schooljaar. Toch komt de vorst weer opzetten in de eerste week van februari. Een paar waaghalzen uit Kerkrade wagen zich op het nieuwe ijs, maar geen Rolduciens. “Het kostbare leven van de leerlingen kan men niet aan gevaren blootstellen,” aldus de winterethiek. Er zijn nog genoeg andere risico’s bij het leven op een kostschool. In de nacht van 13 op 14 maart overlijdt leerling Jan Baur uit Nieuwenhagen aan een hersenontsteking (wellicht hersenvliesontsteking), terwijl zijn ziekte zich aanvankelijk als onschuldig liet aanzien. Het is een van de eerste keren, dat de doodsoorzaak van een overleden leerling expliciet vermeld wordt in de kroniek. De kroniekschrijver vindt een vrome variatie op het gebruikelijke “De mortibus nihil nisi bene”, het “Over de doden niets dan goeds.” “Zijn deugden maakten hem ongetwijfeld nu reeds rijp voor de eeuwigheid.”

Door een hevig onweer op 3 mei valt de stroom ruim een half uur tijd en gaan de aloude gaslampjes weer overal branden. Er zijn ook zwakke gaspitten, elektrische lampjes en kaarsen. Er komt nog een leerling te overlijden dit voorjaar: Bernard Riga uit de buurtschap Kelmond bij Beek. Een verraderlijke ziekte sleepte hem langzaam grafwaarts..., staat er en: ”Heden gaf hij zijn schoone ziel terug aan God.”

Dat was op zondag 17 juni 1934. De begrafenis was op woensdag 20 juni, waarschijnlijk in Beek. Bernards klasgenoten en enkele leraren openden de rouwstoet en de directeur van Rolduc leidde de begrafenis en dan was er nog een uitvaartdienst op 22 juni met de familie. Een treurige week afgesloten met een daverend onweer op de zondag begeleid door een verschrikkelijke hoosbui. De regen veroorzaakt overal in het huis overstromingen. Over details zwijgt de kroniekschrijver besmuikt. Want hoe kwetsbaar is zo'n historische abdij. Zelfs met alle werkzaamheden en reparaties.

1934-35

Dikke laag asphalt in eilandvijver

Het begin van het schooljaar 34-35 wordt gemarkeerd door de politieke moord op de Oostenrijkse

bondskanselier Engelbert Dolfuss in Wenen op 25 juli 1934 en de kroniekschrijver denkt onmiddellijk aan het vermoorden van de Oostenrijkse aartshertog en troonopvolger Frans Ferdinand op 28 juni 1914 in Serajewo als brandende lont in het kruitvat van de Eerste Wereldoorlog. Hij noteert ontzetting en angst en de tijd zal hem helaas gelijk geven. Zeker nu op 2 augustus de oude Reichspresident van Hindenburg kwam te overlijden. De chroniqueur vreest voor het lot van wat hij noemt “onze oostelijke katholieke naburen.” Het is merkwaardig om te zien dat alle gedateerde vermeldingen in de maand augustus het jaartal 1935 dragen. Zo ook 22 augustus 1935: de tweede reünie voor oud-leerlingen met een programma dat afgezien van het “aangename feestdiner” en een wandeling naar Duitsland nagenoeg geheel uit stichtelijke lezingen, preken, een stille mis, gevolgd door een plechtige hoogmis, avond- en ochtendgebed bestaat. “Een waar genot”, noemt de tijdschrijver een dergelijk verblijf te Rolduc. De reünisten

hebben waarschijnlijk overnacht op een slaapzaal in pas gerenoveerde chambretten. Roomser en roomser wordt de atmosfeer. Op zondag 26 augustus in alweer 1935 celebreert Z. H. Exc. Mgr. Dr. G Lemmens een plechtige pontificale hoogmis in de Roermondsche kathedraal. Hij is 25 jaar priester. “Met Z.H. Exc. leeft Rolduc deze gelukkige gebeurtenis mee,” aldus de KRONiek.

Het is vaste prik aan het begin van elk schooljaar: een retraite van enkele dagen van een viertal paters Redemptoristen. Waarom? “Zoo worden de leerlingen voorbereid om in stemming van ernst, ijver en diep geloof de studie aan te vangen.”

Direct na de retraite rukt de Derde Orde van St. Franciscus Rolduc binnen. Meer dan 1300 leden uit heel Zuid-Limburg trekken het bosquet binnen in optocht met muziek en het zingen van Franciscaanse liederen. Een belangrijke Franciscaan houdt tussen de bomen een “schitterende toespraak” en dan gaat de flash mob terug de kerk in voor een plechtig Lof met een preek van Dr. Deumens. Vroom en regionaal: de omtrekken van een nieuw Rolduc worden langzaam zichtbaar. Clericale dromen of niet, Rolduc blijft kwetsbaar: precies op het moment dat de slaapzalen vollopen met gapende jongens op weg naar hun strozak breekt er een enorm onweer los en valt het elektrische licht weer eens uit. De dagschrijver ziet het positief in: de regen is na een lange droogte dubbel welkom. Het weer blijft verder naadje: regen en

sneeuw en pas na terugkeer van een Kerstvakantie vol regendagen op 8 januari wordt het kouder en denkt iedereen aan ijsvermaak. Maar dat duurt nog even, want pas eind januari vriest het een paar dagen zo hard dat enkele kleine jongetjes uit Kerkrade zich op het ijs wagen. Voor de Rolduciens zijn de vijvers nog verboden terrein. Te riskant en wacht nog even is het parool, maar dan valt de dooi weer in. Intussen gaan de feesten in Herzogenrath door: Saarland heeft in een regionaal referendum ervoor gekozen zich aan te sluiten bij Duitsland met maar liefst 90.7 procent van alle getelde stemmen. Aan het gebeier van de vele klokken en het wapperen van vaandels en vlaggen is te merken dat Duitslands kleinste deelstaat van harte welkom is.

Het schooljaar eindigt in mineur. Leerling Jan Joosten uit Gendringen komt te overlijden door ernstige complicaties bij een griepje (28 feb.)

Het weer blijft lang guur en koud, zelfs met een fikse sneeuwbuï bijna een week na de laatste ijsheilige. Er zijn kleinere aardshokken die de gasbuizen in de bodem beschadigen. Duitsland voert de algemene dienstplicht in en viert weer feest met vlaggewapper in H'rath, ondanks dat de ene regendag zich aan de andere rijgt. De vijvers lopen vol, overvol. Om het water veel langer vast te houden wordt in de Eilandvijver een driedubbele laag asfalt op de bodem gelegd. Het is een laatste forse investering in de esthetische kant van Rolduc om

schaatsgenot voor de jeugd voor nog heel wat jaren veilig te stellen. “Wij krijgen dan waarschijnlijk een mooie ijsbaan erbij, als de winter komt, schrijft chroniqueur Linssen, als de lente van 1935 nog op gang moet komen. Pinksteren dat jaar valt op zondag 9 juni met schitterend weer. Na de verspers mogen de Zuid-Limburgers naar huis, zij wel. 13 juni is het jaarlijkse directeursfeest en dan komt nota bene de Harmonie der Domaniale Mijn in de middag op de grote cour concerteren. Je vraagt je af: De Domaniale dat is toch die club die al tientallen jaren bezig is Rolduc te ondergraven? Waarom spelen die op een Rolducsch feest? En hoe is het daar met de silicose bij de blazers? Halverwege het concert worden de Domanialen gestoord door “meedogenloze regen”. Ze verhuizen naar binnen, naar de groote speelzaal en blazen en spelen daar vrolijk door ‘onder groote belangstelling’. Wat doet me dat toch denken aan de optredens van Nederlandse militaire muziekgezelschappen tijdens koude-oorlog-oefeningen in West-Duitsland. Als ergens tanks wegen, straten en stoepen totaal aan gort hadden gereden of mensen zich te pletter waren geschrokken van plotselinge vuursalvo’s met losse flodders uit Uzi’s, geheid dat dan de KMK in dat dorp een concert kwam geven, binnen een week.

Nog een paar details om het gedenkwaardige schooljaar 1934-1935 af te sluiten.

Op dinsdag 2 juli staat de volgende vermelding in de kroniek: “Na het souper houdt een zwarte inboorling uit Suriname een aardige voordracht over zijn land.” Ohne Worte.

Op donderdag 4 juli gaat de avondwandeling van de leerlingen naar Eygelshoven, een kilometer of 4, 5, enkele reis. De directeur gaat mee, een groep priesterleraren in rochet, een aantal acolieten en drie vaandeldragers. Aan de rand van het dorp stellen de jongens zich op in twee rijen en dan gaat de stoet met de vaandels, de heeren en de acolieten voorop op weg naar de kerk door een stille straat, “luide biddende” en bij de kerk aangekomen zingen de leerlingen “Qu’ils sont aimés, grand Dieu, tes tabernacles” en het gezelschap trekt de kerk binnen waar directeur van de Venne de preekstoel bestijgt en uitleg geeft over deze onderneming. In de kroniek lezen we helemaal niets over de concrete aanleiding voor deze vrome actie in Eygelshoven. Een tocht van eerherstel vanwege een afschuwelijke, heiligschennende misdaad. Dat staat er en daar moet de lezer, die al twintig jaar in de eenentwintigste eeuw leeft het mee doen. Het moet iets heel ergs zijn naar de normen van de jaren dertig in de vorige eeuw en kennelijk zo erg, dat er enkel in algemene termen over geschreven wordt. Er is een plechtig Lof met een indrukwekkend gebed van eerherstel en na de zegen met het Allerheiligste in een monstrans bidt men nog een Onze Vader voor de ongelukkigen die zich aan de heiligschennis hebben schuldig gemaakt. En tot slot zingen

de jongens van Rolduc nog het “Vive Jésus”, dat ze elke dinsdagavond bij hun avondgebed in de kerk zingen. Dan vraag je je toch af wat er zich nou heeft afgespeeld in die kerk van Eygelshoven.

Het verlossende antwoord geeft de website www.delpher.nl. Op die site geven de zoekwoorden ‘heiligschennis’ en ‘Eygelshoven’ de teksten van alle artikelen op pagina 9 van nota bene De Leidsche Courant van woensdag 26 juni 1935 met als eerste stukje ‘De heiligschennis te Eygelshoven’. Dat verhaal begint met de vondst van de brandkast van de retraitekapel van Eygelshoven, toen als noodkerk in gebruik, op 8 meter diepte in de z.g. Bruinkoolvijver in Eygelshoven op tien meter van de oever af. Teruggevonden door A. Pols, een duiker, kennelijk op verzoek van het kerkbestuur van Eygelshoven. De brandkast was geforceerd. Na opening van de geforceerde brandkastdeur bleken twee cibories, met geconsacreerde H. Hosties, verdwenen te zijn, evenals een miskelk. De diefstal van de H. Hosties in de nacht van 13 op 14 juni 1935 was de eigenlijke heiligschennis en daarom werden als eersten de Paters Redemptoristen gewaarschuwd. Een van de paters, die al binnen vijf minuten ter plekke waren, opende de brandkast en constateerde dat de H. Hosties niet aanwezig waren. Pater Hafkenscheidt, zo gaat het stukje verder, bad toen met de vele toegesnelde dorpelingen “schreiend drie Onze Vaders en drie Wees Gegroeten voor de misdadigers.” De duiker zocht nog verder in de vijver, maar vond niets meer.

Wel werden bij de spoorwegovergang tussen Sittard en Geleen (intussen reeds lang vervangen door de Burgemeester Coenderstunnel) nog enkele hosties gevonden, maar die bleken na onderzoek niet afkomstig van de diefstal in Eygelshoven.

Het jaarboek 1935 van Rolduc, waarvan de kroniek verhaalt van de steeds innigere banden van de oude abdij met de nieuwe bisschop mgr. Dr. G. Lemmens, neemt op bladzijde 87 tot en met 90 schijnbaar zonder enige aanleiding een bisschoppelijke brief op uit de jaren dertig van de negentiende eeuw. Het is de “bevelsbrief” van de toenmalige bisschop van het bisdom Luik mgr. C. van Bommel, onder wiens gezag de oude abdij toen viel, waarmee genoemde bisschop Rolduc aanwijst als de plaats waar de eerste afdeling van het Seminarie van het bisdom Luik, het klein-seminarie, zouden we nu zeggen. Op 17 oktober 1831 geopend moet worden, terwijl de eerste toelatingsexamens voor aspirant-leerlingen (“het voorlopig examen der jongelingen, welke verlangen erin opgenomen te worden”) al op 21 september zullen plaatsvinden. Deze brief dateert van 26 augustus 1831, dus de bisschop laat er geen gras over groeien. De aanhef en de inleiding van de brief is dan ook een lang betoog over het gegeven dat met de opleiding van klein-seminaristen niet vroeg genoeg in de opvoeding en opleiding van jongelingen begonnen kan worden. Want het is zaak jongens, zoals de profeet Samuel, van hun tederste jeugd af in te boezemen de liefde en de beoefening van alle die

deugden welke eigen zijn aan den staat, dien zij verlangen te omhelzen. “Daar roeit men uit hunne harten het vuige eigenbelang, de eierzucht, de zotte eigenliefde alvorens deze ondeugden er in wortel hebben kunnen schieten. Daar ontvlamt men ze heiligen ijver voor het algemeen belang ...” De Bisschop zet na zijn idealen in het algemeen te hebben omschreven verder heel concreet uiteen, welk onderwijs over welke vakken en onderwerpen er gegeven moet worden aan de eerste afdeling van het seminarie en vooral ook aan welke eisen de jongelingen of kweekelingen moeten voldoen qua opvoeding en karakter en gezondheid, stelt de hoogte van het schoolgeld vast en bepaalt dat minvermogenden een beurs kunnen krijgen.

Het is volstrekt onduidelijk voor de argeloze lezer/lezeres van het jaarboek, waarom deze historische brief is opgenomen. Enkel de bron wordt genoemd: “De oorspronkelijke tekst berust bij den Heer J. L’Ortije, leeraar aan het Katholiek Lyceum te Alkmaar, die zoo bereidwillig was ons deze tekst ter hand te stellen, waarvoor wij hem op deze plaats onzen dank brengen.”

Is er onder de ‘Heeren’ ontevredenheid over hoe de leerlingen zich gedragen? Wil men af van de landelijke dekking als kostschool? Is dit een manier om de nieuwe bisschop een advies te geven over een nieuwe bestemming of invulling van Rolduc? Dat is allemaal giswerk, omdat een toelichting ontbreekt. Nu blijft alleen de indruk van “Kijk, zoo deed die van Bommel dat in zijn tijd. Zouden

wij dat ook niet kunnen? In het jaarboek 1931 (schooljaar 1930/1931) is vrij vooraan een uitgebreide biografie opgenomen van acht gedrukte pagina's, een bio van de bisschop van Luik Mgr. C. van Bommel (Leiden 1790-Luik 1852), die een "voorvechter van het vrije Katholieke onderwijs" wordt genoemd, omdat hij de abdij een mooie nieuwe onderwijsbestemming weet te geven met alle bepalingen en regelingen erbij. Er is kennelijk behoefte aan informatie over deze man, gezien ook natuurlijk de in jaarboek 1935 opgenomen bevelsbrief tot oprichting van een klein-seminarie in Rolduc. Zie hierboven. Natuurlijk in het jaar 1831 is Rolduc precies honderd jaar klein-seminarie en dat geeft veel reli-nostalgie. En dat geldt ook voor de reünies voor oud-leerlingen in 1931 en 1932. Fotocollages en dankbaar knisperende reacties van veel reünisten. Telkens rond de tweehonderd, van wie velen in zwarte knoopjestoog. Interessant is ook de bijdrage van pater J. Kleijntjes Soc. Over de boekenschat van middeleeuwse kloosterscholen.

1935-36

Bitte, Geen preken en gebeden

In dit vijfde schooljaar van de jaren dertig, neergelegd in jaarboek 1936 volgens de hinkende telling, omdat kalenderjaar en schooljaar niet samenvallen, wordt de dreiging van

het uitgesproken anti-katholieke Duitse fascisme, slechts een steenworp verwijderd, heel duidelijk. De concrete actie is echter Nederlands en afkomstig uit de NSB, althans volgens de kroniek. Op 11 augustus, als Rolduc leeg is vanwege de schoolvakantie, begint op Rolduc voor de elfde keer de Sociale Week, een studieconferentie voor vijfhonderd deelnemers over de sociale samenleving en hoe die vorm te geven. Tussen de deelnemers blijkt een NSB-er rond te lopen die zijn stem verheft tijdens discussies en ook agressief commentaar geeft, wanneer tijdens het avondgebed in de kerk gebeden wordt voor de vervolgte Duitse katholieken en ook voor de vervolgers. Enkele Duitse kranten, aldus de kroniek, waren kennelijk ingeseind, pikten het incident op en schreven over de 'Hetzwoche' van Rolduc.

En een paar weken later weer zoiets. De Kerkraadsche RK Studentenvereniging viert haar eerste lustrum op Rolduc met een concert in de kerk door het Akensch

Domkoor. Dit toen erg bekende koor mocht het concert in de kerk van Rolduc alleen geven, als er niet bij gepreekt zou worden en ook niet openbaar gebeden.

En nog een opvallend bericht aan het begin van het nieuwe schooljaar: de totnutoe dienstdoende kroniekschrijver gaat Rolduc verlaten. Lees maar: “De Weleerw. Heer Prefect L. Linssen zal Rolduc alsnog verlaten om pastoor te geen worden in Heugem (bij Maastricht)”. Dat woordje “alsnog” doet het hem. Het lijkt erop dat Leo Linssen verscheidene afgewezen verzoeken om pastoor te mogen worden richting Roermond gestuurd heeft en dat het nu eindelijk alsnog gelukt is. Hij is nog niet weg, maar gaat wel, dus schrijft hij nog even door: Met 439 leerlingen, van wie 112 nieuwe zit Rolduc in september 1935 voor het nieuwe schooljaar stampvol. En omdat de kleine vijver, de keukenvijver, half leeg staat, begint men daar ook met de aanleg van een asphaltbedekking op de bodem. Na een verwoestende najaarsstorm op 10 oktober in heel het land (rond Rolduc sneuvelen enkel een paar oude bomen) schijnt 21 oktober de winter te beginnen met de eerste hevige nachtvorst. De laatste bloemen in het carré geven de geest.

Op 29 oktober komt in Duitsland ir. Henri Hellebrekers te overlijden. Hij is een oud-leerling uit Rotterdam en in zijn Rolducse jaren een gevierd zanger en muziekleerling van Bernhard Pothast, bekend van zijn Mattheus-passie. Van de hak op de tak gaat de kroniek verder: vandaag

staan sinds lange jaren alle vier de vijvers weer vol water, dankzij al dat ‘asphalt’.

En het werkt warempel: medio december na een paar pittige vorstdagen ligt er goed ijs op drie vijvers. Geschaatst wordt er maar door een enkeling, want de composities, de kerstproefwerken zijn belangrijker. Rolduc verliest in december zijn militaire opleidingen. Dertig jaar lang waren er twee keer in de week kleine militaire oefeningen voor jongens, die niet voor het zwart kozen, maar voor het legergroen. De kroniekschrijver hoopt, dat daarmee ook het militarisme een slag zal krijgen en wellicht verdwijnen, maar dat gaat echt niet door, integendeel.

Tijdens de kerstvakantie is het zacht weer geweest en dat blijft voorlopig zo. Het nieuwe jaar is niet zo fijn begonnen voor de oude kastanjabomen op de ‘groote cour’. Ze zijn meedogenloos gekortwiekt.

En alweer feestgedruis net over de grens op de voorlaatste dag van januari. De derde verjaardag van het **Dritte Reich** en weer zien ze vanaf Rolduc de vlaggen wapperen.

Februari begint met wat vorstelijke kou te brengen. Er wordt zelfs proefgeschaatst, maar het ijs is nog niet veilig. Nog een nacht met strenge vorst en de wandeling kan worden omgezet in ijspret. Het wordt zelfs heel druk op de vijvers, 11 februari en twee dagen later zijn er zelfs grote schaatswedstrijden in hard- en schoonrijden met prijzen in natura.

Op Valentijnsdag, natuurlijk werd die niet op Rolduc gevierd, is het Schluss. Het dooit dwz de dooi treedt in: “adieu ijsvermaak voor dit jaar”, aldus de kroniek.

Op 7 maart wapperen niet alleen wederom de vlaggen in H'rath, maar dit keer roffelen ook de trommen. In weerwil van de afspraken van de eerste wereldoorlog laat “mh. Hitler “ het Duitse leger het Rijnland binnentrekken. Op 29 maart zijn er weer verkiezingen in Duitsland en daarom laat “mh. Goebbels” politieke reclame maken op twee reusachtige Zeppelins die op die zondagmorgen over Rolduc heen scheren richting oosten. Dat “mh.” is vanaf dit voorjaar de vaste titulatuur voor de nazikopstukken.

12 april is het Pasen: sneeuw en hagel teisteren de uitlopende lente en de rest van de Paasvakantie verregent totaal. En daar zijn de Rolduciens heel vroeg op Paaszaterdag voor uit hun bed gekomen. Want de traditie schrijft voor dat er eerst in de kleine uurtjes een soort Paaswake is, dan een ontbijt en dan mag iedereen om 06.00 uur de poort uit. De bedoeling is dat alle leerlingen, ook die van heel ver komen, nog dezelfde dag thuis kunnen komen en dat tegelijkertijd ook de kerkelijke viering overeind blijft.

Op 7 mei 's avonds na het souper komt er een “angstwekkend onweer” over met een enorme wolkbreuk. En opnieuw forse wateroverlast in de oude gebouwen. De kerk is alleen toegankelijk via de sacristie. Pinksteren (30 mei) is koud en nat in 1936. Veel leerlingen gaan naar

huis, waar het beter is dan in een kouwe, kille en natte abdij.

Het schooljaar besluit met opnieuw een knetterend onweer met wolkbreuken op 7 juli midden in de examentijd. Binnen en buiten wateroverlast. De vijvers zijn dicht, nu de gebouwen en omgeving nog...

Ik neem hier even een pauze in mijn zwerftocht door de Rolducsche kronieken. Het eerste lustrum van de jaren dertig zit erop. Achtergronden te zoeken achter het schijnbaar langzaam verglijden der jaren, levert veel interessante details op, waar de kroniek over zwijgt. Daarom is enig doseren wel heilzaam, dacht ik. De serie gaat verder met de kortere, tweede helft van dit spannende decennium.

Laur Crouzen